

פורים משולש

קריאת מגילה

איתא בשו"ע (או"ח תרפח, ו) יום חמשה עשר שחל להיות בשבת אין קורין המגילה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת, וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום. וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין ויבא עמלק, ואומרים על הנסים. ואין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת.

הטעם שגזרו חז"ל שלא לקרות המגילה בשבת הוא משום שהכל חייבים בקריאתה ואין הכל בקיאים בקריאתה, גזירה שמא יטלנה בידו ויוציאנה מרשות היחיד לרשות הרבים, או שיעבירנה ארבע אמות ברשות הרבים, ויוליכנה אצל בקי לקרות בה. נמצא שבשנה זו תושבי ירושלים שוים בזמן חיוב קריאת המגילה ליתר ערי הארץ שקוראים ביום הששי.

עבר וקרא בשבת

כתב בשו"ת אבני נזר (או"ח תקיד, ח) שגם לאחר שגזרו חז"ל להקדים קריאת המגילה לערב שבת, אם יקרא המגילה בפורים שחל בשבת, נהי דעבר על גזירת חכמים, מכל מקום מצוה עבד. וכ"כ הגרע"א (דרו"ח מערכה ח') בפשיטות, שאם עבר ותקע שופר בראש השנה שחל בשבת, אע"פ שעבר על שבות דרבנן מכל מקום המצוה קיים בדיעבד ע"ש.

עבר ותקע בשבת

אמנם בספר חכמת שלמה (תקפח, ה) חולק עליהם, עיי"ש שמביא בשם האשל אברהם (סימן ת"ר) שהביא בשם תשובה אחת שנסתפק באם עבר ונטל השופר בשבת ותקע בו ובירך אם יצא ידי חובת שופר או לא, ונ"מ לענין שלא יצטרך לברך ביום שני שהחיינו להסוברים דאם בירך ביום ראשון לא יברך ביום שני שהחיינו. והוא על פי מש"כ בשו"ע (תר, ג) שאם חל יום ראשון בשבת, אומרים שהחיינו בשופר ביום שני. וכתב הרמ"א דיש אומרים לאומרו אפילו אם חל יום ראשון בחול, וכן המנהג במדינות אלו. ועי' במשנ"ב דהיינו אפילו בלא בגד חדש ופרי חדש משום דהיום אין יוצאין בתקיעה של אתמול, ולא אמרינן יומא אריכתא הוא, וה"ה נמי בברכת התקיעה. ומ"מ לכתחילה טוב שילכש התוקע בגד חדש בשופר.

מצוה הבא בעבירה

וכתב החכ"ש שאינו יוצא אפילו בדיעבד, משום דהוי מצוה הבאה בעבירה כיון דעבר אדרבנן. ומוכיח שגם באיסור דרבנן נחשב מצוה הבאה בעבירה, דפסחים (לה, ב) גבי טבל טבול מדרבנן, ופירוש רש"י שם דהוי מצוה הבא בעברה.

ובחלקת יואב (קבא דקשייתא קושיא צ"ט) מביא דברי הגרע"א וחולק עליו דלא קיים מצוה כלל. ובספר קצה המטה על מטה אפרים כתב שאם בירך פשוט דהוי ברכה לבטלה, שאיך יכול לומר אשר קדשנו .. וצונו הרי התורה צווה להקשיב לחז"ל והם אומרים לא לתקוע. אבל אח"כ מביא דברי הגרע"א וכתב שאולי הוי כמו גזל לולב שאע"פ שקנה ביאוש ושנוי רשות אין לו לברך, אבל בכל זאת יוצא ידי"ח, ואולי גם כאן. ולכן יתכן שלא יברך שהחיינו ביו"ט שני.

והנה איתא בר"ה (טז, ב) אמר רבי יצחק כל שנה שאין תוקעין לה בתחילתה מריעין לה בסופה, מאי טעמא דלא איערבב שטן. וכתבו התוס' בשם הלכות גדולות, דהא דאמרינן דלא תקעו בראש השנה, לא איירי משום דאיקלע ר"ה בשבת, אלא איירי דאיתיליד אונסא.

ובחלקת יואב מביא ראיה לשיטתו מדברי הבה"ג, דע"כ בשבת ליכא מצוה כלל, ואם כן בשבת לא הוה אנוס בקיום המצוה אלא ליכא מצוה כלל, אך להגרע"א דגם בשבת איכא קיום מצוה, הא אף בר"ה שחל להיות בשבת הוה אנוס בקיום המצוה.

ויש לדחות על פי מש"כ הגר"א קטלר זצ"ל במשנת רבי אהרן שבזה שמראה יראת שמים מופלג שחושש אפילו למיעוטא דמיעוטא שמא יחטא מי שהוא, אז כמו שכותב רש"י שהסיבה שהשטן מתבלבל בתקיעות דמיושב משום שמראים חיוב המצוות, ה"נ אע"פ שאין תוקעים לא מפסיד.

והגר"א גנחובסקי זצ"ל (גליון עה"פ) כתב לדחות הראיה, דכמו דאשכחן בחזון איש (שביעית סי' י"ח ס"ק ד') דאף בשמיטה דרבנן יש הברכה דוצויתא את ברכתי, הכי נמי אין מריעין לה מכיון דעשה כתקנת חכמים. ויש להטעים את

דבריו על פי מש"כ הר"ן בדרשותיו שאפילו אם חז"ל יטעו לא יפסיד מזה, שבזה שמקשיב לחכמים ישלים החסרון.

מצוה הבא בעבירה

בגליון שם דחה הגר"א הטענה של מצהב"ע משום דדמי לקורע בשבת דיצא ידי קריעה, ולא דיינינן משום מצוה הבאה בעבירה, וכמו שביאר טעמא בירושלמי (פרק האורג ה"ג) דליכא חפיץ דעבירה אלא הוה רק פעולה של עבירה. "תמן גוף העבירה הכא הוא עבד עבירה".

עי"ש עוד שמביא דברי המנחת יצחק (ח"ב סי' נ', וח"ט סי' קס"ד) שדן היאך יהא הדין בעבר ותקע בשבת ובירך שהחיינו, האם יברך שהחיינו גם ביום השני, וכתב דתליא במחלוקת הגרע"א וחלקת יואב הנ"ל, דלהחלקת יואב יברך שנית, דהרי התוקע בשבת אינו מצוה כלל, נמצא דעדיין לא בירך שהחיינו על המצוה דתקיעת שופר, משא"כ להגרע"א לא יברך שנית, דהרי התוקע בשבת חשיב מעשה מצוה, וא"כ הרי כבר בירך שהחיינו על תקיעת שופר. וכבר הבאנו שדן בזה הגר"ש קלוגר.

אמנם כתב הגר"א די"ל שאפילו להגרע"א הוי ברכה לבטלה ביום הראשון, דהרי הברכות הם רק מדרבנן, והם אמרו דהשתא לא יתקע ולא יברך על השופר, ואם כן יחזור ויברך שהחיינו ביום השני.

עוסק במצוה

כמו כן יש לדון לענין עוסק במצוה, בתקע בשופר בשבת האם נפטר ממצוה אחרת, דלהגרע"א דאיכא קיום מצוה, אם כן נימא דנפטר ממצוה אחרת. משא"כ לחלקת יואב דליכא מצוה כלל, לא נפטר. אבל זה יהיה תלוי האם יש פטור של עוסק במצוה, היכא שהמצוה היא רק מצוה קיומית, ואכמ"ל.

והעיר בשו"ת יחיה דעת (ח"א סי' צ) שלכאורה זה נגד מה שכתבו התוס' (סוכה ג, א) שאם עובר על גזירה דרבנן לא יצא ידי חובתו כלל אף מן התורה, לענין מי שיושב בסוכה ושולחנו בתוך הבית. ואף להר"ן (פסחים קטז, א) שחולק על התוס', מכל מקום באופן שהפקיעו חז"ל המצוה בשב ואל תעשה, נראה שהעובר על דבריהם לא עשה ולא כלום.

גם בשו"ת חלקת יואב בקונטרס קבא דקשייתא (סי' צ"ט) הקשה על הגרע"א, ממ"ש התוס' (מנחות מ') והרא"ש (ציצית סי' י"ז), גבי סדין בציצית דנקט ב"ש פוטרין משום דלגמרי פטור והוי ברכה לבטלה. אלמא דהיכא שהפקיעו חכמים המצוה משום גזירה, אף בדיעבד לא יצא. ויש לדחות דשאני ברכה שאינו יכול לומר "וצונו" שחז"ל הפקיעו החיוב, אבל אולי יש קיום מצוה. ואינו דומה לאשה שמברכת על מ"ע שהז"ג, דשאני התם שאחרים מצווים כמבואר בראשונים, ואכמ"ל.

גם בשו"ת בית שלמה (יו"ד סי' רכב) כתב בפשיטות, שמכיון שיש כח בידי חז"ל לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, נעקרת המצוה לגמרי, ואם יטול לולב או יתקע בשופר ביום טוב שחל בשבת ויברך עליו, פשיטא דהוי ברכה לבטלה, וגם עובר על לאו דלא תסור.

קטן

כל הנ"ל נוגע גם להשאלה שדן החשק שלמה (מגילה ה, א) שקטן (מבני המוקפים חומה) שהגדיל ביום ט"ו אדר שחל בשבת, שבערב שבת אינו יוצא ידי חובת מקרא מגילה, כיון שעודנו קטן, שצריך לחזור ולקרות המגילה בשבת, ולא גזרינן ביה משום שמא יעבירנו, לפמ"ש הר"ן גבי מילה וכו' ע"ש. ר"ל שרק מצוה המוטלת על כל הצבור איכא חשש שמא יעבירנה, אבל במילה שהמצוה מוטלת על היחיד ליכא חשש. וכתב היחז"ד שלפי האמור נראה שמצות מקרא מגילה נעקרה לגמרי מאותו יום. ויש להעיר על דבריו דרק לפי הבית שלמה, אבל שאר הסברות אינו נוגע לקטן, שהרי הוא טוען דליכא גזירה דרכה בקטן. ועי' בח"ש שיותר נוטה לומר שעקרו החיוב.

בשו"ת הר צבי (או"ח ב, פה) רצה לחלק בין מגילה לשופר, שלמסקנת הגמרא ריש מגילה כל ההקדמות והתקנה שלא לקרות בשבת אנשי כנה"ג בעצמן תקנו, והם אמרו שלשם איזה צורך שהוא יכולים לעוקרם ולהקדים זמן הקריאה כפי ראות עיני חכמים, ומכיון שאנשי כנה"ג מעיקרא נתנו רשות להקדים לעת הצורך רואים אנו אותה הקדמה כאילו אנשי כנה"ג בעצמן הקדימוה ועקרו מצות קריאה מיום השבת, ולכן לא נשארה בשבת שום מצוה כלל. משא"כ בשופר שחיובו מן התורה, אומר רע"א דאע"ג דחכמים אסרו תקיעת שופר בשבת, מ"מ המצוה של התורה לא נעקרה ממקומה, ולכן אם עבר ותקע קיים אמרינן ויצא ידי מצוה של תורה.

והנה נחלקו בגמ' (מגילה יד, א) בטעם הא דאין אומרי' הלל בפורים, או משום שקריאתה זו היא הלולא, או משום שעדיין עבדי דאחשורוש אנא, וכתב המאירי שיש נ"מ בזה, שלטעם הראשון אם היה במקום שאין לו מגילה שקורא את ההלל שהרי לא נמנעה קריאתו אלא מפני שקריאת המגלה במקומו. אבל להטעם שעדיין עבדי אחשורוש היו ולא יצאו מעבדות לחירות, ואין לשון עבדי ה' נופל אלא בנס שאפשר לומר בו עבדי ה' לבד כגון נס של מצרים, אבל בזו עדיין עבדי אחשורוש היו, ולטעם זה אף מי שאין בידו מגלה אינו קורא את ההלל. וראשון נראה יותר ונכון.

ולפי"ז כתבו הפוסקים שמי שלא שמע המגילה בי"ד אז בשבת יאמר הלל שלם בלי ברכה.

דרך קריאה או תפלה

אמנם בספר שיבת ציון (כא) כתב דהוי חומרא דאתי לידי קולא, דהא אמרו חז"ל כל הקורא הלל בכל יום ה"ז מחרף ומגדף, ומה"ט תמה המג"א (רס"י תקפ"ד) על האנשים האומרים תהלים בר"ה ויוהכ"פ, איך רשאים לומר הפרקים של הלל, ומתריץ המג"א דאם אומרים דרך תחינה ולא לשם קריאת הלל לית לן בה. ומעתה מי שנאנס ואינו יכול לקרות המגילה בפורים, וכדי לחוש לחומרת המאירי אומר הלל, זה בודאי אינו אומר דרך תחינה ובקשה, דהוא רוצה לצאת ידי המאירי, וא"כ יצא שכרו בהפסידו, דהא לרוב הפוסקים קיי"ל כרבא, דאינו רשאי לומר הלל בפורים, וא"כ אם אמר ה"ז בכלל מחרף ומגדף. אבל באמת נשמר השע"ת בזה שכתב שיאמר הלל כקורא בתהלים, וכ"כ בכת"ס שם. ועי' שד"ח שם, וצ"ע דא"כ אין זה דרך "קריאה".

ומה"ט כתב בעל החו"ד (הנ"ל) שהקטן שהגדיל בט"ו שחל בשבת יאמר כל ההלל בלא ברכה. ועי"ש שבש"ת קול אליהו ח"ב (בקונט' מחנה ישראל סי' ט"ל) כתב שלפ"ז כשחל ט"ו בשבת היה מן הראוי לגמור את ההלל, כמו שאומרים בו על הנסים, אלא שלפי הטעם השני שבגמ' דאכתי עבדי אחשורוש אנן א"צ לקרוא את ההלל. אבל אין זה מוכרח, שהרי כשיש קריאת מכילה אין הלל, א"כ אע"פ שהקריאה לא היה בפורים די בזה.

יום י"ד או ט"ו

בש"ת מנחת יצחק (ח, סד ו, ז) דן במי שאין לו מגילה שלפי המאירי יאמר הלל, מתי יאמר ההלל אם בי"ד בזמן שהיה קורא המגילה, או כיון שאין קורא המגילה, רק אומר הלל, יאמר ביום ט"ו בפורים דילי.

עי"ש שרצה לתלות בב' הטעמים למה אין קורין המגילה בשבת, שלפי ר"י הטעם משום שעניניהם של עניים תלויים למקרא מגילה, ולרבה משום גזירה שמא ילך אצד בקי וכו', א"כ לטעם שמא יעבירונו, שפיר י"ל דיקרא בט"ו בשבת, דבהלל אין טעם לאסור משום שמא יעבירונו, ולטעם שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, היינו ביום שיוצאים י"ח מחלקים לעניים, אם יקראו הלל במקום מגילה בשבת יפסדו העניים, יש לקרא הלל בי"ד בפורים דפרזים.

ובעיקר הנידון האם פוסקים כרבא או ר"נ נחלקו הראשונים, הרמב"ם (מגילה א, יג) כתב אין קורין בשבת גזירה שמא יעבירונו, ובהגמ"י שם כתב ודלא כר"י דאמר מפני שעניניהם של עניים נשואות למקרא מגילה, משמע דהלכתא כרבא. אמנם מדברי המג"א (סי' תרפ"ח) ומחצית השקל שם, משמע דהלכתא כר"י, דאף דקיי"ל הלכתא כרבא, מ"מ מדתניא כוותיה דר"י, משמע דהכי קיי"ל. וגם אפשר דרבה מודה לר"י, ואמר הטעם שמא יעבירונו שהוא טעם כולל גם לשופר ולולב, וכדסיים רבה ה"ט וכו'. וא"כ צריך להחמיר גם כטעם דר"י, והפמ"ג שם (א"א אות ט') כתב דלדין אין נפ"מ, ולפי הנ"ל יש נפ"מ גדולה וצ"ע. אבל לענ"ד זה אינו שהרי אין עניניהם של עניים תלויים לקריאת ההלל אלא למקרא מגילה, א"כ ברור שיקרא את ההלל בט"ו.

ובספר ברכ"י (או"ח סימן תרצג) כתב שלפי הרמב"ם (ג, ו) שכתב שלא תקנו הלל בפורים, שקריאת המגילה היא ההלל, אפשר שאף מי אין לו מגילה לא יקרא ההלל בברכה, משום דקריאת הלל לא תקון, ומאחר דלא תקון גם זה דלית ליה מגילה אין לו לקרות, דלא פלוג רבנן.

עשרה

איתא בשו"ע (או"ח תרצ, יח) מגילה בי"ד ובט"ו צריך לחזור אחר עשרה, ואם אי אפשר בעשרה קורים אותם ביחיד. וכתב הרמ"א שאם קראו אותה בציבור, ואיזה יחיד לא שמעה, יוכל לקרות אפילו לכתחלה ביחיד, הואיל וקורין אותם באותה העיר בעשרה. ועי' במשנ"ב (ס"ק סא) שאם איתרמי יום ט"ו בשבת דצריכין המוקפין להקדים ולקרותו בע"ש בודאי צריך לקבץ עשרה לקריאתו, ובזה עוד חמיר יותר דאי ליכא עשרה לא יברכו המוקפין עליה. מסביר

שער הציור (ס"ק סא) טעם הקריאה בלא ברכה, דזה תליא בדעות הראשונים אם לדברי רב וכן לרב אסי דשלא בזמנה קורים בעשרה הוא לעכובא או לכתחלה למצוה, דלדברי הרי"ף והרשב"א והרמב"ן מיירי רב ורב אסי לענין דיעבד וממילא שלא בזמנה עשרה הוא לעכובא, ואף דלענין זמנה נקטינן דרך לכתחלה צריך לחזור אחר עשרה, שם יש עוד סברא דצריך לפסוק כרב משום דר' יוחנן קאי כוותיה, מה שאין כן שלא בזמנה, ודעת רש"י ורז"ה דהם מיירי רק לענין לכתחלה ולכך יקראנה בלי ברכה. עיי"ש שכתב שאחר כך מצא בפרי חדש שגם הוא פסק כדברינו דיקראנה בלי ברכה.

וז"ל פר"ח ודע שפירוש "שלא בזמנה" היינו כשחל יום ט"ו להיות בשבת, ומוכחא הך מילתא, דאהא דקאמר רב בזמנה קורין אותה אפילו ביחיד, פרכינן ומי אמר רב הכי, והא אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב, פורים שחל להיות בשבת ערב שבת זמנם, ופרכינן ערב שבת זמנם והא שבת זמנם הוא, אלא לאו הכי קאמר שלא בזמנם זמנם, מה זמנם אפילו ביחיד אף שלא בזמנם אפילו ביחיד כו'. הנה מכאן מוכח בבירור שכל שהוא דחוי מעיקרו, "שלא בזמנם" מיקרו.

אמנם החזו"א חולק על המשנ"ב ועכ"פ בצירופים אחרים הורה לקרא עם ברכה. א' שיטת הראשונים שגם שלא בזמנו אפשר לברך. ב' שמבואר ברמב"ם (מגילה א, ז) דלא כדברי המשנ"ב ודוקא כשקוראים המגילה קודם יום ארבעה עשר, כגון בני כפרים המקדימים ליום הכניסה, אין קוראים אותה אלא בעשרה, משמע שמוקפים חומה שמקדימים לקרות בארבעה עשר, נחשב כקוראים אותה בזמנה, כיון שזהו זמן קריאתה אז בכל העולם. ג' הביא מהאו"ז שמשפך האם אפשר לצרף אלו שאינן בני חיובא למנין עשרה כגון קטן, משמע שאשה שהיא בר חיובא שפיר מצטרפת. (א"כ היכא שיש עשרה נשים שפיר דמי לקרא בברכה). ד' כתב שמה שכתב הרמ"א שאם כבר קראו בעשרה גם יחיד יכול לקרא בלי עשרה, שהולך גם על קריאה שלא בזמנה.

וכנראה המשנ"ב הבין שמייירי לענין לכתחילה שאינו צריך לחזור אחר עשרה בקריאה בזמנה, ועי' באו"ח (מגילה אות כד) שזה המקור של הרמ"א שבאמת מיירי בזמנה לענין לכתחילה, וכנראה הבין החזו"א שמאותו סברא גם בשלא בזמנה אפשר לסמוך על הקריאה שהיה בעשרה, ודו"ק.

ומה שהביא הפר"ח ראייה מהגמ' שנחשב "שלא בזמנה", כתב החזו"א שטעה שהרי שם מיירי בי"ד שחל בשבת שמקדימים ליום הכניסה, א"כ אין את הסברא שזה זמן של רוב העולם.

ועי' ביח"ד (הנ"ל) שכן הסכימו גאוני ירושלים בשנת התקכ"א שחל ט"ו באדר בשבת, שהקוראים לנשים ביום ששי, קוראים אותה בברכה. וכמבואר בשו"ת בני בנימין (דף ק"ד ע"ג) ע"ש. וכן פסק הגאון מהרי"ח זוננפלד בשו"ת שלמת חיים (חאו"ח סי' ק"ב - ק"ג). וכן כתב עוד הגרי"מ טוקצינסקי בספר עיר הקדש והמקדש ח"א (פרק כ"ו סי' ב') וכן עיקר.

סעודת פורים

דנו הפוסקים מתי הוא זמן סעודת פורים, האם זמנה בשבת שהוא יום ט"ו, או דלמא שאין זמנה אלא ביום א' שהוא באמת "אחרי" פורים, או"ד זמנה ביום ששי.

בשו"ע (או"ח תרפח, ו) כתוב שאין עושים סעודת פורים עד יום אחד בשבת. וכתב המשנ"ב (ס"ק יח) דאמרינן בירושלמי ויעשו אותם בשבת, א"ל ימי משתה כתוב את ששמחתו תלויה בב"ד יצא זה ששמחתו בידי שמים היא. וה"ה ממילא ששילוח מנות גם ביום א' בשבת. והנה מהר"ל חביב האריך להוכיח דבבלי שלנו אין סובר כן ודעתו שהסעודה היא בשבת, ועשה כן מעשה בירושלים וגם משלוח מנות בשבת כי המנות הם מהסעודה. והרדב"ז (ח"א סימן קמ"ז) פסק כהשו"ע, וכן הוא ג"כ דעת המג"א והקרוב נתנאל ושו"ת נו"ב (ח"א סי' מב).

ולא יעבור

הרי"ף הביא דברי הירושלמי, וכתב הר"ן על זה ונראה לפי זה כשחל ט"ו אדר בשבת שהמוקפין חומה מקדימין לקרות המגילה בערב שבת, מכל מקום סעודת פורים אין עושים אותה עד יום אחד בשבת. והקשו על זה, שהיאך יאחרו המוקפין סעודת פורים לאחר ט"ו, והא כתיב ולא יעבור.

שיטת הרא"ה

וכתב הר"ן שמדוחק קושיות אלו פירש הרא"ה "סעודת פורים מאחרי"ן היינו לבני כפרים שמקדימין לקרות המגילה,

ומכל מקום שמחת פורים לא תהא אלא בזמנה. וכתב הר"ן איני רואה שהירושלמי יסבול פירוש זה, דהא גרסינן התם, ר"ז בעי קמי ר' אבהו ויעשו אותם בשבת, א"ל לעשות אותם ימי משתה ושמחה כתיב, את ששמחתו תלויה בבית דין, יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים. כלומר ששמחת שבת אינה מתקנת מרדכי, ששמחתו בידי שמים היא. ולפיכך אי אפשר לפרש הירושלמי כפירוש הרא"ה. וכתב הר"ן דלא קשה מידי ד"לא יעבור" היינו לקריאה, אבל לשמחה לא דיבר הכתוב כלל, שכלפי שנתנה תורה זמנים נוספים מ"ד וט"ו, הוצרך לומר שמשום יום הכניסה מקדימין ולא מאחרין, לפיכך כתב ולא יעבור לאפוקי שיתסר ושיבסר. הילכך כשם שהקדימה אינו אלא לקריאה ולא לשמחה, כך מה שנאמר ולא יעבור היינו לקריאה ולא לשמחה, לפי שאינה בכלל אותם זמנים שנתרבו. ומעתה כיון שהשמחה אינה בכלל זה, כיון שאי אפשר לעשות סעודת פורים בשבת, נדחית לאחור השבת.

וז"ל שו"ת מהרלב"ח (סימן לב) בבואי לעיר הקדושה הזאת ירושלם עיר הקדש תוב"ב ברחמי שמים ונתתי אל לבי לדעת מעשה המצות הנהוגות בה אולי יזכני צורי לקיימן כראוי. באה לידי בתוכן מצות הפורים כשחל ט"ו בשבת והיה דבר חדש אצלי יען כי העיר הקדושה הזאת היא ודאי מוקפת חומה מימות יהושע בן נון כמוזכר במשנה בסוף ערכין, נפל הספק בינינו בקצת חיוב דיני הפורים מתי נקיים אותם...

בדין הסעודה יש ספק כי כפי הנראה מהירושלמי מאחרים אותה ליום ראשון, וכיון שהביאו הרי"ף ז"ל נראה דראוי לעשות כן. גם בספר כל בו כן כתב בפירוש והעתיקו מספר ארחות חיים, ושמענו שגדולי החכמים הנמצאים בעיר הקדושה הזאת עתה מקרוב חלקם בחיים כן הנהיגו. אבל כתב שהדבר הזה קשה מאד לשכל לקבלו, שכיון שחיוב הסעודה בפורים אנו לומדין ממה שאמר הכתוב "שמחה ומשתה" ועקר הפסוק בא לומר שאסורים בהספד ותענית, וביום ראשון מותר בתענית לבני עיירות לפחות, ויש לנו לאסור של זה בזה איך יעשו בני ט"ו הסעודה ביום שיכולים להתענות בו בני י"ד.

והנני מודה שטעות גדולה היא אלי לחלוק על זה מכח השכל כיון שבירושלמי נאמר, ועם כל זה לענין מעשה אומר שכיון שהרמב"ם ז"ל אין כן דעתו בודאי כמבואר בהלכות שלא כתב שינוי כלל בענין הסעודה כשחל ט"ו בשבת לא להקדים ולא לאחר כמו שכתב בענין קריאת המגילה. גם הרא"ה פי' הירושלמי באופן לא ימשך הדין הנזכר, ועם היות שאינו סובל פירושו הירושמי, לפחות אין ראיה מהרי"ף ז"ל שהביא הירושלמי לפסוק שמאחרים הסעודה ביום ראשון. ונראה שטעמם ז"ל שהתלמוד שלנו חולק על הירושמי כיון שאמרו סתם אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה מלבד, אותם הקושיות שהקשה הר"ן כנגד אותו הירושמי מתלמוד שלנו ועם היות שהוא טרח להשיבה עם כל זה בעיני כל הראשונים והרמב"ם ז"ל עמהם נראה שהתלמוד שלנו חולק על אותו הירושלמי ואין לעשות כמותו.

עוד הביא תשובה לרבני צרפת שבאותן הדורות שחל י"ד בשבת והיו מקדימין כפרים ועיירות ליום הכניסה ולעולם אימא לך השמחה עצמה היו עושים בשבת, **וגם חמשה עשר דמוקפים דמקלע בשבת** שנינו כפרים מקדימין ליום הכניסה ועיירות גדולות ומוקפות חומה בערב שבת, **ולעולם אימא לך לשמחת מוקפים בשבת עבדי לה.**

עוד כתב שהחכם השלם כהר"ר ישראל אשכנזי הביא ראיה מגמ' (מגילה ל, א) דלא כהירושלמי, וז"ל הגמ' איתמר פורים שחל להיות בערב שבת רב אמר מקדימין פרשת זכור ושמואל אמר מאחרין, רב אמר מקדימין כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה, ושמואל אמר מאחרין אמר לך כיון דאיכא מוקפין **דעבדי בחמיסר עשיה וזכירה בהדי הדדי קא אתיין.** הרי אמרו בכאן בפירוש דעבדי מוקפין בחמסר. ואם הסעודה אינן עושים בט"ו מאי קעבדי, הרי מקרא מגלה ומתנות עבדי ב"ד. מלבד שסתם עשייה בפורים הוא על המשתה. וכן אמרו בריש המסכתא אשכחן עשייה זכירה מנא לך וכו'.

בספר האשכול (חלק ב' עמוד כ"ט) תירץ, שמכיון שהמוקפין שעושים הסעודה ביום ראשון לתשלומין של שבת היא, וגם בשבת עושים סעודה, ומכריזים פורים בעל הנסים, וקוראים בפרשת עמלק, היינו עשייה. וכן תירץ כיוצא בזה הפר"ח (סי' תרפ"ח סעיף ו'). וע"ע שו"ת הרשב"ץ (ח"ג סי' רצ"ח) שיישב קושיא זו בכמה אופנים ע"ש.

ובשו"ת יחו"ד הביא דברי תשובות הראב"י (סי' לו) שכתב בפשיטות שט"ו דמוקפין דמיקלע בשבת, שנינו, עיירות גדולות ומוקפין חומה קוראים בע"ש, ולעולם אימא לך דשמחת מוקפין בשבת עבדי לה. וכן הוא בשו"ת הראב"י הנד"מ (סי' קמ"ד) ע"ש. נמצא שיש סתירה בזה בין תשובת ראב"י למה שכתב בספר האשכול הנ"ל.

ובחידושי הריטב"א (מגילה ה' ע"א) ד"ה עוד, כתב לדחות מהלכה דברי הירושלמי, והעלה שסעודת פורים נעשית בשבת ע"ש. ומכל מקום לענין מעשה העיקר כדברי הירושלמי, וכמו שפסקו הרי"ף והר"ן והארחות חיים, ומרן

השלחן ערוך, והרדב"ז, והמגן אברהם, והגאון מהר"א מוילנא, והנודע ביהודה, ופאת השלחן, ומהר"י עייאש, ומהר"ש קלוגר. גם בשו"ת אבני נזר (חאו"ח סי' תקי"ד) האריך ליישב דברי מרן השלחן ערוך בזה ע"ש.

יש עוד שיטה הובא בר"ן שסעודת פורים אוכלים ביום ששי.

משלוח מנות

מבואר בפוסקים שמצות משלוח מנות תלוי בסעודת פורים ולכן מעיקר הדין חיוב מ"מ הוא ביום ראשון ט"ז אדר. ולפי מהרלב"ח שסעודת פורים בשבת אז גם מ"מ הוא בשבת. ולכן אלו שמחמירים להוסיף תבשיל בשבת כדי לצאת השיטות א"כ יש להחמיר גם לשלוח מנות בשבת. ואם אין עירוב יש להזמין משהו לסעודתו ויקיים מצות מ"מ בסעודה עצמו. או יתן לדוכן אם יש עירובי חצרות בבנין. או שיזמין משהו לביתו ויקיים מ"מ על ידו. וז"ל הפר"ח (תרצה, א) כפי מה שכתבתי לעיל (תרפח אות ו) לעשות הסעודה ביום ט"ו וט"ז, וגם חייבים לשלוח מנות בשני הימים.

אמנם ראיתי ביחזו"ד (שם) לפקפק על נתינת מ"מ בשבת משום גזירה דרבה. ובארחות חיים (הלכות פורים אות ל"ו) כתב, סעודת פורים כשחל בשבת מאחרים אותה ואין מקדימים, והטעם שאין עושים אותה בשבת, משום שאין יכולים לקיים ומשלוח מנות איש לרעהו. וכן כתב המאירי (מגילה ה, א) שאחר שהביא דברי הירושלמי, סיים, ועוד שהרי משלוח מנות היה נדחה. כלומר, שאם תהיה סעודת פורים בשבת יצטרכו לשלוח מנות בשבת, ויש לגזור משום דרבה, ובע"כ לדחותה אחר השבת.

שוב הביא תשובת מהר"ם די לונזאנו (שנדפסה בירחון מוריה שבט תשל"ז) שעמד בזה על המהרלב"ח, שאיסור גמור הוא לשלוח מנות בשבת, ק"ו ממגילה שגזרו בה משום דרבה, וחששו למיעוטא שאינם בקיאים וכו', וכל שכן משלוח מנות שאי אפשר בשבת.

שיטת הכנה"ג וחזו"א לקיים מצות משלוח מנות ביום ששי. סברת הכנה"ג שיום ראשון אינו פורים בכלל. וסברת החזו"א שמ"מ תלוי במתנות לאביונים. וז"ל כנה"ג (הגהות טור או"ח תרצה) כשחל חמשה עשר בשבת לבני כרכים, יש לחקור באיזה יום מקיימין ומשלוח מנות. והרלב"ח עמד בחקירה זו, והסכים לעשות הסעודה בשבת, ולשלוח מנות בו ביום. ולפי דבריו לדעת הרי"ף והר"ן והנמשכים אחריו שעושים הסעודה באחד בשבת, כמו שנתבאר בסוף סימן תרפ"ז בדברי רבינו בית יוסף ז"ל, גם משלוח מנות בא' בשבת הוא. וכן כתב הרדב"ז ז"ל חלק שני סימן קפ"ז [ח"א סי' תקח]. וכמה נראין הדברים תמהים, דיקיימו משלוח מנות ביום שלאחר הפורים, שהכתוב אומר לעשות אותם ימי משתה ושמחה ומשלוח מנות איש לרעהו וכו', שנראה שיקיימו שני ימים הללו לשמחה ויום טוב ומשלוח מנות וכו'. גם מה שכתב הרלב"ח שיקיימו אותה בשבת הוא דבר תמוה, למה לא יקיימו אותה ביום ו' שבו קורין את המגילה ומחלקין מתנות לאביונים ולא לשלוח מנות ביום שבת שאפשר שיחללו שבת. וכן ראיתי לבעל תיקון יששכר דף כ"ט ע"א הסכים דשולחין מנות ביום ששי.

ואני תמה על תמיהתו, שמשמע שמודה שהסעודה אוכלים ביום ראשון, ולא תמה שיקיים הסעודה ביום שלאחר פורים. אלא שכך תיקנו, א"כ אם סוברים שמ"מ הוי חלק מהסעודה, מה הבעיא.

גם המאירי (מגילה ה, א) הביא דעה כזו, וז"ל ומ"מ י"מ שמאחר שמקדימין בקריאת המגלה, כמו שביארנו, אף הם מקדימין בשמחה. ולא נאמר אין שמחה אלא בזמנה אלא בהקדמת כפרים. ויש שחולקים בה בעירות אבל מודים בה בכרכים הואיל והקדמתם ליי"ד הוא זמן לרוב העולם ואיחורם עד למחר עבר זמנה לכל העולם, וכן נראה ברור. לדבריו גם סעודת פורים ביום ששי. ונדבריו גם מקדימים סעודת פורים.

שמחה בשבת

בעצם דברי הירושלמי את ששמחתו תלויה בבית דין, "יצא זה ששמחתו תלויה בידי שמים", העיר ממה שכתבו בתשובת הגאונים (שערי תשובה סי' ל'), דבשבת כיון דעונג כתיב ביה, וקראת לשבת עונג, שמחה לא כתיב ביה, אומרים בו צידוק הדין ע"ש. ובתוס' (מו"ק כג, ב) כתבו שאע"פ ששבת עולה למנין שבעה של אבלות, רגל אינו עולה למנין שבעה, הואיל וכתוב ברגלים שמחה, ואין בהם דין אבלות כלל, אבל שבת לא כתיב בה שמחה ע"כ. גם בתוס' רבי יהודה החסיד (ברכות מט, א) כתב שבשבת לא אשכחן דכתיב ביה שמחה. וא"כ אין שמחת השבת תלויה בידי שמים, ואפשר לקיים מצות סעודת פורים בשבת, וכדברי מהרלב"ח שדוחה דברי הירושלמי מהלכה.

ובשו"ת שערי דעה (ח"א סי' כ"ה) העיר כן ביישוב דברי המהרלב"ח, על פי מה שכתב הבכור שור (בחידושו לתענית ל, א) שלפי הגמרא שלנו שעונג לחוד ושמחה לחוד, שבת לא מיקרי יום שמחה, לפי זה מותר לעשות סעודת פורים בשבת. ע"ש. ובברכ"י (תרפח, טו) הביא ג"כ דברי הפר"ח, וסיים ואני אומר שהמחמיר תבוא עליו ברכה, אבל לענין הלכה כיון שמבואר בירושלמי לעשות הסעודה ביום ראשון ויש להשוותו למה שנאמר בתלמוד שלנו, הכי נקטינן, וכהסכמת מרן והרדב"ז לעשות הסעודה ביום ראשון עכת"ד.

סעודת פורים במוצ"ש

המשך חכמה בפירושו למג"א כתב וז"ל ולכן אמר בירושלמי דסעודת פורים שחל בשבת מאחרין בליל ט"ז, שהמנוחה היה בו אז, ולא שייך על זה "לא יעבור" (פסוק כז) כמו דפרישית.

שמעתי מהגר"מ שורקין שליט"א שרצה לומר שעיקר החיוב הוא בלילה, והוא ע"פ דברי התניא ושבה"ל. דהנה המג"א (תרצה, ד) הביא בשם בס' תניא שהנשבע להתענות בפורים יעמוד בשבועתו ויסעוד בלילה, אע"פ שמצוה מן המובחר ביום יעשה מה שיוכל. ומסביר הפרמ"ג שכוונתו לליל י"ד.

אלא שטען הנ"ל שבספר שבלי הלקט (ענין פורים סימן רא) מבואר שכוונתו למוצאי פורים, ולענ"ד טעה בדברי השבה"ל.

וז"ל בתשובות הגאונים זצ"ל מי שנשבע להתענות ביום פורים צריך לעמוד בשבועתו אי לא. כך אנו רואין שאין במשתה פורים כדי שידחה שבועה בשם שמים ולעשותה כמצוה שמושבע עליו מהר סיני, ואינו דומה לסוכה ולולב ותפילין ומזוזה וכיוצא בהן. בודאי אם נשבע שלא יקרא מגילה ושלא יקיים מצות כלל אנו רואין שאין שבועה חלה עליו כי כבר נאמר לו למשה בסיני מה שסופרין עתידין לחדש ומאי ניהו מקרא מגילה, וכשהזכירו חכמים הראשונים אסמכתא דקראי שמגילת אסתר ברוח הקודש נאמרה דהא אמרינן אמר רב יהודה אמר שמואל אי הואי התם הוה אמינא מלתא דעדיפא מכולהו קימו וקיבלו היהודים קימו למעלה מה שקבלו למטה, אמר רבא לכולהו אית להו פירכא לבר מדר' יהודה אמר שמואל, האי מילתא על מקרא מגילה משוי ליה רבנן דאמרינן התם אמר ר' יהושע בן לוי שלשה דברים עשו בית דין שלמטה והסכימו עליהם בית דין שלמעלה מקרא מגילה ושאיילת שלום בשם והבאת מעשר, מקרא מגילה דכתיב קיימו וקבלו היהודים, וכיון שזה הנשבע מקיים מקרא מגילה ומשלוח מנות איש לרעהו ומתנות לאביונים, ומקיים בדברים [הללון] וימי הפורים האלה לא יעברו יעשה סעודה ומשתה בלילה ויצא ידי שבועתו. ואע"ג דלאו מצוה מן המובחר, אלא משום שבועה שפיר דמי, דאמרינן [רב אשי] הוה יתיב קמיה דרב כהנא נגה ולא אתאי רבנן אמר ליה מאי טעמא לא אתו רבנן אמר ליה דילמא עסקי' בסעודת פורים אמר ליה ולא איפשר למיכלה באורתא אמר ליה [לא] סבר לה מר להא דרבא דאמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא אמר ליה אמר רבא הכי אמר ליה אין תנא מיניה ארבעין זמנין. **מיסתייא להאי שנשבע למיהוי כרב כהנא מקמי דלישמעה להא שמעתא דרבא ואל יחללו שבועתו.**

הוא הבין שמש"כ השבה"ל שמקיים בדברים [הללון] וימי הפורים האלה לא יעברו, היינו שהיות וחלק מהמצוות קיים בפורים עצמו שוב אין בעיא של ולא יעברו. ולכן בפורים משולש ג"כ יאכל הסעודה בלילה שאחרי ט"ו, ואין כאן משום ולא יעבור.

אבל א"א לומר כך, שהרי בסוף דבריו כתב להדיא שהנשבע סומך על רב כהנא שסבר שאפשר לקיים סעודת פורים בלילה (שלפני). א"כ מש"כ שמקיים וימי פורים הללו, אין כוונתו לומר שטיקעל תורה בגדר ולא יעברו, אלא שקיים כמה מהדברים של פורים בזמן.

וע' לשון ספר תניא (סי' מ"א), מצאתי בשם הגאונים מי שנשבע להתענות ביום פורים צריך לעמוד בשבועתו, שאין לבטל שבועתו בשביל משתה פורים, **והרבה די לנו לקיים מקרא מגילה ומשלוח מנות**, אי נמי יסעוד סעודת פורים בלילה אע"פ שמצוה מן המובחר ביום יעשה מה שיוכל עכ"ל. מבואר דבריו (וזה כוונת השבה"ל) שעושה שני דברים, אחד שמקיים מצות מגילה ומ"מ, ועוד שיעשה הסעודה בלילה (שלפני) אע"ג שאינו מן המובחר.

ועי' ספר מחזיק ברכה (או"ח תרצה, ב) שהבין בדברי השבה"ל שלא התכוון לומר שיצא באכילת הסעודה בלילה. וז"ל והכי מפורש יוצא מתשובה זו שהביא הרב שבלי הלקט דסבר דאין שבועה חלה על מקרא מגילה, הפך מה שפסק מרן ביו"ד סימן רל"ט. וגם משמע דסבר דאין שבועה חלה על דבר שהוא מדאוריתא אף שאינו מפורש בתורה, הפך מה שפסק מרן שם. ולענין הסעודה בלילה לא כתב דיוצא י"ח כמ"ש מרן, וכמ"ש בתשובה כ"י הנז', אלא כתב יעשה סעודה ומשתה בלילה ויצא ידי שבועתו. וכבר ביאר דמסתייה למעבד כדעביד רב כהנא בתחילה וכמ"ל, ואפשר

לדחוק בלשון שכתב מרן ויוצא י"ח דהכונה ידי חובת שבועתו, ומש"כ בשבלי הלקט ואף על גב דלאו מצוה מן המובחר לאו דוקא ודוק היטב. דבריו צ"ע שא"כ למה הזכיר שעושה כר"כ בתחילת מחשבתו אלא ע"כ שיש בזה איזהשהו קיום.

בן כרך שהלך לעיר לשבת

מוקף ופרוז בן יומו

(מגילה יט, א) בן עיר שהלך לכרך ובן כרך שהלך לעיר אם עתיד לחזור למקומו קורא כמקומו ואם לאו קורא עמהן. ואיתא בגמ' אמר רבא לא שנו אלא שעתידי לחזור בלילי ארבעה עשר אבל אין עתיד לחזור בלילי ארבעה עשר קורא עמהן.

ונחלקו בזה הראשונים שיטת רש"י שרבא מיירי דווקא לענין בן כרך שהלך לעיר, וז"ל שאם קודם עמוד השחר יצא מן העיר, הוא דקתני שאינו צריך לקרות עמהן בלילי ארבעה עשר, אע"פ שעודנו שם, הואיל וביום לא יהיה שם - אין זה אפילו פרוז בן יומו. אבל אין עתיד - לצאת משם בלילה, דהשתא הוי פרוז לאותו יום אע"פ שעתידי לחזור למחר ליום אחד נקרא פרוז, וקורא עמהן בין בלילי ארבעה עשר בין בארבעה עשר.

אבל לענין בן עיר שהלך לכרך אינו תלוי בי"ד אלא בט"ו, וז"ל והוא הדין לבן עיר שהלך לכרך, אם עתיד לחזור בלילי חמשה עשר, שלא יהא שם ביום חמשה עשר - לא הוי מוקף ליומו, וקורא בארבעה עשר כחובת מקומו ואף על פי שהוא בכרך, אבל אין עתיד לחזור בלילי חמשה עשר - אין צריך לקרותה בארבעה עשר, וממתין וקורא עמהן, אף על פי שסופו לחזור לאחר זמן.

הסבר בדברי רש"י

אמנם הרא"ש אע"פ שחולק על רש"י וס"ל שאין הבדל בין בן כרך בעיר או בן עיר בכרך, ואפילו בן עיר שהלך לכרך דינו תלוי איפה שהוא ביום י"ד, הוא מסביר שיטת רש"י. וז"ל הרא"ש (פ"ב סימן ג) שלא רצה לפרש מלתיה דרבא גם אבן עיר שהלך לכרך, דלא מסתבר למימר שאם ישנו בכרך ביום י"ד שחלה עליו חובת קריאת מוקפין, וישאר שם יום ט"ו ויקראה עמהם, או אף אם יחזור לעירו יקרא בחמשה עשר כיון דעדיין לא הגיע זמן קריאת מוקפין למה תחול עליו חובת קריאתו, זהו סברת רש"י.

אבל כתב הרא"ש שלישינא דהש"ס משמע דרבא קאי אכולה מתני', ויש ליישב דברי רבא אכולה מתני', וכמו שמועיל לבן כרך להיות כבן עיר כשעמד שם ליל ארבעה עשר ומקצת היום שהוא זמן קריאתה של בני העיר וחלה עליו חובת קריאתו, כמו כן מועיל לבן עיר שהלך לכרך ועמד שם עד מקצת יום י"ד כיון שבזמן חיוב קריאת בני מקומו אינו עמהם נסתלק מעליו חובת קריאת אנשי מקומו ונכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו וקרינת ביה מוקף בן יומו כיון שהוא בכרך בזמן קריאת בני עירו ונסתלק מעליו חובת מקומו הקוראים ביום י"ד, וקרינת ביה מוקף בן יומו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו.

להלכה

נפסק בשו"ע (או"ח תרפח, ה) וז"ל בן עיר שהלך לכרך, או בן כרך שהלך לעיר, אם היה דעתו לחזור למקומו בזמן קריאה ונתעכב ולא חזר, קורא כמקומו. ואם לא היה בדעתו לחזור אלא לאחר זמן הקריאה, קורא עם אנשי המקום שהוא שם.

מבואר שפסק השו"ע כרש"י ולא כהרא"ש שהרי כתב שתלוי אם דעתו לחזור למקומו בזמן הקריאה ולא כתב ביום י"ד. וכ"כ הביה"ל וז"ל סעיף זה רבו פארותיו מאוד עיין בפמ"ג ובשאר אחרונים, והעתקתי במשנ"ב רק שיטת רש"י שהסכימו עליה הרבה ראשונים, וגם זה בקיצור נמרץ.

האם אפשר להתחייב פעמיים ולהיות פטור לגמרי

עוד כתב הביה"ל שבש"ג ובביאור הגר"א העתיקו דברי הירושלמי לדינא שבן עיר שעקר דירתו בליל ט"ו והלך לו לכרך נתחייב כאן וכאן.

דין הזה חידש הירושלמי שבן עיר שעקר דירתו ביום י"ד למוקפין חומה, שחייב לנהוג יומיים פורים, י"ד משום שאז היה בן עיר, וגם ביום ט"ו משום שנעשה בן כרך. וכמו כן כתב במצב הפוך אם היה בכרך ביום י"ד ועקר דירתו לעיר שפטור לגמרי מפורים, שהרי עכשיו נעשה בן י"ד.

והסתפק החזו"א האם דין זה שייך רק ב"עקר" דהיינו שהלך לגור במקום השני, או שגם לענין "פרוז בן יומו" ומוקף בן יומו" ג"כ שייך. ויהיה נ"מ במי שגר בבני ברק והלך לירושלים ביום י"ד ונשאר שם לט"ו שחייב בכל המצוות פעמיים. וכן הפוך ירושלמי שהלך לבני ברק ביום י"ד ונשאר שם בט"ו שפטור מכל מצוות פורים.

ולפי הרא"ש זה לא נוגע שהכל תלוי איפה שהיה בתחילת יום י"ד. וכ"כ להדיא הקרבן נתנאל וז"ל "ונהפוך הוא" דאיתא להדיא שם דלא כפירוש רבינו בשיטת הבבלי. והילך לשון הירושלמי בן עיר שעקר דירתו לילי חמשה עשר נתחייב כאן וכאן, ובן כרך שעקר דירתו (בליל י"ד) נפטור מכאן ומכאן ע"כ. וצ"ל בליל ט"ו, דבליל י"ד נעשה פרוז כדאיתא במתני'. וכן הגירסא בהגהות אלפסי בשם ריא"ז. ולפירוש רבינו בן עיר שהלך לכרך ועמד שם מקצת יום י"ד נכלל עם בני הכרך להתחייב בזמן קריאתו ואף אם יחזור לעירו יקרא ביום ט"ו. קשה וכי גרע מבן כרך שעקר דירתו בליל ט"ו נפטור מכאן ומכאן, וזה בן עיר לא היה בכרך רק מקצת יום י"ד וחזר לביתו בליל ט"ו יתחייב לקרות ביום ט"ו.

ירושלמי שהלך לבית שמש לשבת

בפורים משולש ירושלמי שהלך לבית שמש לשבת אז לפי הרא"ש בוודאי שעדיין חייב בכל דיני פורים כבן כרך. אבל כבר כתבנו שהביה"ל פסק כרש"י, אבל ראיתי בשם הגרצ"פ שפסק כהרא"ש. ונחלקו הפוסקים מה דעת רש"י בפורים המשולש, שלפום ריהטא אין הבדל, א"כ לדבריו היות וביום ט"ו היה בבית שמש לא נחשב לבן כרך והפסיד כל מצוות היום חוץ ממקרא מגילה ומתנות לאביונים שקיים ביום ששי.

אבל דעת הגרשז"א שבפורים המשולש גם רש"י מודה להרא"ש שתלוי בתחילת יום י"ד, והטעם לכאורה היות וביום י"ד קורא המגילה א"כ יום זה הוא "התחלת" פורים והכל נקבע אחריו. ובדעת הגריש"א ראיתי סתירה במה שמובא בשמו.

דהנה בשיעור שהדפיס הגרי"מ רובין שליט"א כתב וז"ל לגבי דיני בן כרך שהלך לעיר ובן עיר שהלך לכרך בשנה זו, נחלקו פוסקי זמננו מה הוא היום הקובע את דינו של האדם להיות מחוייב במצוות הפורים כבן כרך, אם עלות השחר של יום ט"ו, דהיינו יום השבת, כיון שזהו עיצומו של יום הפורים, וכך נקטו הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל. או שהיום הקובע הוא יום י"ד כיון שחכמים תיקנו שקריאת המגילה נעשית ביום י"ד לכן גם כל שאר חיובי מצוות הפורים נגררים אחרי עלות השחר של יום י"ד, וכך נקט הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, והנפק"מ בזה בין ההוראות השונות היא בשני אופנים: בן כרך שנסע לשבת לפרזים לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל הרי זה ספק אם חלים עליו הדינים הנוספים של הפורים דהיינו חיוב סעודת פורים ומשלוח מנות ביום ראשון, והטעם כיון שבעלות השחר של יום ט"ו הוא נמצא בפרזים, ונמצא שלענין מצות סעודת פורים ומשלוח מנות הרי זה ספק אם חלו בו דיני הפורים. ועליו לקיים מצוות אלו מספק. ולדעת הגרש"ז אויערבאך זצ"ל חלים על אדם זה כל דיני הפורים של בן כרך בעלות השחר של יום י"ד, ולכן אף שנסע מהכרך לפרזים מחוייב הוא ביום ראשון לעשות סעודת פורים ולשלוח מנות, ואם הוא נשאר ביום ראשון בפרזים עליו לקיים מצות משלוח מנות לאדם שהוא מחוייב כמוהו במצוות הפורים. וכן אומר הוא על הניסים בשבת.

ונמצא שלדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל אין זה מן הראוי שבני כרך שהיו בכרך ב"ד, ילכו לשבות בשבת זו של פורים המשולש בפרזים, מכיון שמפסידים הם עכ"פ מספק את מצוות סעודת פורים ומשלוח מנות.

ובבן עיר שנסע לשבת לכרך, לדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל והגר"נ קרליץ זצ"ל מתחייב הוא מספק במצוות הפורים כבן כרך, וחייב הוא ביום ראשון לקיים מצות סעודת פורים ומשלוח מנות, אף אם חזר במוצ"ש לפרזים. והגר"נ קרליץ זצ"ל אמר שהחזון איש הורה לו כשנסע בשנה כזו ביום ששי מבני ברק לשבות בירושלים שיכול לומר על הנסים בשבת.

עי"ש שמקורו בפסק של הגריש"א הוא ספר שבות יצחק, אמנם אני ראיתי בספר "שואלין ודורשין" (ד, סב) בשם הגריש"א שדין הירושלמי שנסע לעיר שדינו כבן כרך לכל דבריו, ומצטט לישונו שאמר לו בברית של הנכד שלו, "יחשיב עצמו כאילו הוא נמצא במאה שערים".

החזר לירושלים ביום א'

עדיין יש להוסיף עוד סברא למה בן כרך הנושא לעיר לשבת לא הפסיד עכ"פ סעודת פורים היכא שחזר לירושלים מוצש"ק. דהנה יש להסתפק אם הירושלמי חזר לירושלים מוצש"ק אז אולי התחייב שוב כבן כרך, שהרי חיוב הסעודה הוא ביום ראשון, ומאן יימר שהקובע הוא יום ט"ו ולא יום ראשון.

קטן שהגדיל

והנה בספר שלמי תודה (פורים ס' מ') כתב שהמגיע לירושלים רק ביום ט"ז, פטור מסעודת פורים, דחיובו בט"ז רק מפאת השבת, דיום ט"ז הוא תשלומין דיום ט"ו. וכן כתב גם להיפוך, דמהאי טעמא אם היה בירושלים בשבת וביום ראשון יצא מירושלים ונעשה פרוז בן יומו, דיאכל סעודת פורים במקום שנמצא. וכך כתב בספר פורים משולש להגאון ר' שריה דלביצקי זצ"ל ובעוד פוסקים. עי"ש שהביא מכמה פוסקים (פר"ח תרפח, ו' ומחצית השקל) שיום ראשון נחשב לתשלומין לשבת, וכדברי התשב"ץ הובא לקמן. וכ"כ בעל האשכול דמה"ט אין בעיא של לא יעבור, ועי"ש שמדמה לחגיגה. (הרי דהוי תשלומין ממש ולא "תמורה" כמו שרוצה הגר"א גניחובסקי זצ"ל). ולכן הוי כקטן שהגדיל בין הפחים למ"ד תשלומין דראשון שאינו חייב בק"פ. עי"ש באריכות שאפילו לאלו שמחייבים קטן להתענות ב' באב היכא שת"ב חל בשבת, הכא יודו שפטור.

אמנם בשו"ת מחנה חיים (ח"א סי' ל"א) אסיק דחיוב סעודה בט"ז אדר אינו רק תשלומין לשבת, אלא הוא חיוב בפני עצמו, ולכן אם מוקף נעשה בר מצוה בט"ז באמת חייב מדינא בסעודת פורים. ולפי זה הוא הדין כאשר חזר למוקף בליל א' יהא חייב בסעודה. וכן אם יחליט לחזור לפרוז בליל ט"ז יהא פטור מסעודה.

וכתב הגר"א גניחובסקי להלכה קטן שהגדיל יאכל סעודת פורים בט"ז ויכוין על תנאי לצאת ידי המחנה חיים

דברי התשב"ץ דהוה תשלומין

עוד הביא שם מש"כ התשב"ץ (ח"ג סי' רח"צ) דעיקר הדין דפורים הוא בט"ו, והסעודה דלאחר מכן היא השלמה, וכמו כן המגילה שלפניה, וכך כתבו בפרי חדש וחזון איש. ולכאורה מזה שמעינן דלא כהמחנה חיים. אך דחה הראיה דכוונת התשב"ץ ודעמיה לא תשלומין כפשוטו, אלא ט"ז היא תמורת החיוב דפורים, דשורש הדין דסעודה הוא בפורים שחל בט"ו, רק השתא נעשה דינו בט"ז במקום ט"ו. וכמו לענין תשעה באב שנדחה למוצאי שבת, דשורש הדין הוא תשעה באב ומכל מקום מי שנעשה בר מצוה ב' אב חייב להתענו.